

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1091278/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב ציון לוז-אילוז

המערערים: פלונית [נ'] ופלוני [י'] (ע"י ב"כ טו"ר ג'ניפר ברנר)

נגד

המשיב: מנהל אגף בירור יהדות – הנהלת בתי הדין הרבניים

הנדון: בירור יהדות של צד שלישי לאור ההנחיות

פסק דין

א. בפנינו ערעור על החלטת בית הדין האזורי מיום ד' בתמוז תשע"ו (10.7.16), אשר ז"ל:

"בתאריך ב' אייר תשע"ו 10.5.16 ניתנה החלטה, כי בהעדר ראיות נדחית בקשת המבקשת [ט'] לאישור יהדות [...]

בהחלטה מתאריך כד תשרי תשע"ו 7.10.15 צורפו אחי המבקשת [י'], ת.ז. [...] ואמה [נ'] ת.ז. [...] כמשיבים בתיק.

בתאריך ג' אייר תשע"ו 11.5.16 ניתנה החלטה, כי היות ולנושא זה השלכה ישירה גם על מעמדם של המשיבים הנ"ל, המזכירות תעביר את ההחלטה מיום ב' אייר תשע"ו לעיונם של המשיבים, ועליהם להודיע לבית הדין בתוך 14 יום, האם ברצונם להשמיע תגובתם בפני בית הדין בכתב או במסגרת דיון. בסוף ההחלטה נכתב, כי בהעדר תגובה כנ"ל, בית הדין יתן החלטתו באשר למעמדם האישי על פי החומר שבפניו.

עד כה לא הוגשה תגובת המשיבים, למרות שהומצאה להם ההחלטה כדין. לאור הנ"ל, בית הדין מחליט:

א. בית הדין מעכב סופית את נישואי המבקשת [ט'], ת"ז [...] והמשיבים:

ב. [י'], ת.ז. [...], [נ'], ת.ז. [...].

עותק החלטה זו יועבר למשרד הפנים, לשם שינוי רישום לאום המבקשת והמשיבים מיהודי לבלרוס."

התנהלות זו של ביה"ד הייתה נהוגה בבתי הדין במשך שנים רבות, שהרי מכיוון שבמהלך דיון שנערך בביה"ד נקבע מעמדו של מבקש, אינו יהודי, מעמד זה משליך על מעמדם של בני משפחתו הקרובים, שהרי לא יכול להיות שצאצאי אם שאינה יהודייה יהיו יהודים (אם לא נתגירו).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עקב כך הונהג בתחילה הנוהל הנסמך על סעיף 6(א) לתקנות ברור יהדות, ולפיו מנהל תחום בירורי יהדות מורה לפתוח תיק לברר מעמדם של הקרובים. לאחר מכן החלו בתי הדין לצרף את בני המשפחה כמשיבים בתיק, ולהודיע לבני המשפחה הקרובים על הספק שנוצר בקביעת מעמדם, לאפשר להם להגיש תגובתם ובהמשך לתגובה או אי התגובה לקבוע מעמדם. התנהלות זו נקבעה מפני שביה"ד לא יכול לעצום עיניו ולהתעלם מדברים שהתבררו לו ואי גילויים עלול להביא לתקלות בעתיד. וכך נהג ביה"ד האזורי בערעור שבפנינו.

יש לציין שהעותרים עצמם לא הופיעו בפנינו, אלא ב"כ מטעם עמותת עתים (גם בתיק דומה שמספרו 1066237/1, הופיעו ב"כ מטעם עמותת עתים, ללא העותרים). מסתבר שלתובעים אין ענין ממשי בעתירה זו, שהרי ברור שבירור עתה רק יכול להועיל להם. מה שאין כן בבירורים שייערכו אחרי זמן אם ייערכו, שאז קשה יהיה לעמוד ולברר, מאחר ובחלוף הזמן המסמכים והעדדים – אם ישנם – קשים להשגה, וכנראה שהעותרים מהווים פלטפורמה להגשת הבקשה של עמותה זו, שמניעה לא ברורים אך ברור שלא טובת המערערים עומדת בראש מעייניה.

ב. לפני שנתייחס לערעור לגופו, חובתנו להבהיר על סמך מה קבע ביה"ד בהחלטתו את מעמדה של [ט'] (בתה של המערערת ואחותו של המערער בפנינו), וזאת מפני שבכתב התביעה ובדיון נשמעה ביקורת מרומזת על התנהלות ביה"ד האזורי, והמדדים לפיהם קבע ביה"ד קביעתו.

הליך ברור היהדות נערך כיום בפועל בשני שלבים. הופעה בפני מברר יהדות מטעם בית הדין, ולאחריה הופעה בפני בית הדין, ולא כפי הדרך המומלצת בתקנות לבירור יהדות התש"ע-2010, הקובעת שהדרך המועדפת היא שהמבקש יופיע בפני ביה"ד ומברר היהדות כאחת.

המבקשת הופיעה בליווי אימה [נ'] (המערערת) והציגו תעודות מחודשות דיו.

בתעודת הלידה של [ט'] רשום:

"אב – [ב'] – יהודי

אם – [נ'] – בלרוסית.

בתעודת הלידה של האם [נ'] רשום:

"אב – [פ'] – אוקראיני

אם – [א'] – יהודיה."

התעודות שהוצגו היו תעודות מחודשות שהכין אביה של [ט'] לפני עלייתם לארץ.

בפני ביה"ד הוצגה תעודות לידה של אח האם שבו רשום שאמו בלרוסית.

תעודת אם האם לא הוצגה, אך בשיחת טלפונית שערך מברר היהדות (שליח בית הדין המומחה בעניינים אלו) עמה, הודתה הסבתא שמעולם לא הייתה רשומה יהודייה. לדבריה אומצה בזמן מלחמת העולם השנייה, ואינה יודעת מי הוריה.

ביה"ד יזם פניה ללשכת הקשר (לשכת הקשר-נתיב הינה יחידת סמך במשרד ראש הממשלה) על מנת שיעזרו לביה"ד בבירור הרישומים בספר הזאגס, מכיוון שסמכותו וחובתו של ביה"ד לברר התביעה שהונחה בפניו. באמצעות פניה זו התברר שברישומים בבירה"מ רשומה אם האם [א'] בלרוסית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רישום בספר הזאגס הוא הרישום הראשוני ונעשה סמוך ללידה, כשפקיד הזאגס עורך את הרישום ואין סיבה כלשהיא שיערוך רישום לא מדויק, ולכן דינו כשטר העולה בערכאות של עכו"ם שסומכים עליו עיין גיטין (דף י ע"ב).

בהמשך לרישום זה נרשמים הפרטים בתעודת הלידה. ולכן אנו סומכים על תעודת לידה ישנה המוצגת בפנינו, במקום שאין לפקפק במהימנותה. כמו כן, אין ספק שמי שראה את הרישום בספר זה ויודע שלא נעשו שינויים, יכול לסמוך על הרישום. (לגבי נאמנותו של הטוען שראה הרישום בספר זה, הדבר תלוי בפרטי דינים שאין מקומם בפסק דין זה).

ג. המבקשת בהופעתה בפני ביה"ד טענה שהסתתרה יהודייה, אך אין ראיה כלשהי לטענה זו, ובפרט לדברי הסבתא שאמרה בעצמה שאינה מכירה את הוריה. ביה"ד דוחה טענת האם ולפיה הסבתא לא אמרה דברים אלו. מברר היהדות הוא השליח של ביה"ד ואין סיבה שיבדה דברים שלא נאמרו לו. נאמנות שליח ביה"ד כבי תרי מבוארת בב"ק (דף קיב ע"ב). חובתנו להבהיר שהידיעה שהתעודה המחודשת של אם המבקשת מזויפת, אינה צריכה את חקירת לשכת הקשר, למי שיוודע את נהלי הרישום בבריה"מ, ולפיכך את העובדה שהמבקשת אינה יהודייה, היה אפשר לקבוע על פי התעודות והממצאים שהיו לפני ביה"ד, כמו שיבואר.

נסביר הנהוג בבריה"מ המוכיח שהתעודה זויפה. בעת לידה בארצות שהיו בבריה"מ, מקבל אדם תעודת לידה בה רשומים שם הוריו ולאומם. שם ההורה ולאומו נקבע על פי הרישום בפספורט (תעודת זהות) ולפיכך במי שבפספורט הוריו רשום לאום כלשהו, גם בתעודת הלידה שלו ירשם שם ההורה עם הלאום המופיע בתעודתו. בהגיע נער/ה לגיל 16 הוא מקבל פספורט באותה עת. אם לאום הוריו שווה, לאומו נרשם כלאומם. אם לאום שניהם שונה כגון רוסי, יהודי, או לאומים אחרים הנער רשאי לבחור לאום אחד מהם כלאומו; אין באפשרותו לבחור לאום אחר.

מכיוון שבתעודת הלידה של המבקשת (בביה"ד האזורי) [ט], רשום שלאומה של האם הוא בלרוסי לא יכול להיות שבתעודת הלידה של האם, היה רשום שלאום הוריה רוסי ויהודי, שאם כן בהגיעה לגיל 16 לא הייתה יכולה האם לבחור לאום בלרוסי. לפיכך תעודת הלידה של [ט] בתה של המערערת המבקשת, מוכיחה שבתעודת הלידה של האם היה רשום גם לאום בלרוסי, ועל כרחך שזה מה שהיה רשום ברישומים בבריה"מ. לאום זה נבחר ע"י האם [נ'] בעת הגיעה לגיל 16 ולכן בתעודת הלידה היה רשום לאום זה. דבר זה מוכיח שהפרטים בתעודה זויפו בעת עלייתם של הורי המבקשת לארץ. הבירור של לשכת הקשר מוכיח האמור לעיל, אך ניתן היה לעמוד עליו גם בלי הברור.

ד. והנה מכיוון שבתעודת הלידה של האם רשום שלאום אמה נכרי, ואם האם סיפרה למברר היהדות שאומצה ואינה מכירה את הוריה, לפיכך אין לקבל את טענתה של [ט] האומרת שסתתרה יהודייה. שהרי אין ספק שאיכא רוב נוכרים באותו מקום, מלבד זאת רוב הילדים המאומצים בבריה"מ היו נוכרים. לאור העובדה שבתעודת הפספורט של המערערת [נ'] ושל אימה היה רשום לאום נכרי, אין ספק שהן גם היו מוחזקות כנוכריות, והוי כרוב וחזקה שהם נוכריות. ומעתה, אף שבאה בפנינו והצהירה שהיא יהודייה אין היא נאמנת וכדאיתא ביבמות (דף מו ע"ב):

"ת"ר: מי שבא ואמר גר אני, יכול נקבלנו? ת"ל: אתך, במוחזק לך [...] אין לי אלא בארץ, בח"ל מנין? תלמוד לומר. אתך, בכל מקום שאתך; אם כן, מה ת"ל בארץ? בארץ - צריך להביא ראיה, בח"ל - אין צריך להביא ראיה, דברי ר' יהודה; וחכמים אומרים: בין בארץ בין בחוצה לארץ - צריך להביא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראיה [...] א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, הלכה: בין בארץ בין בח"ל - צריך להביא ראיה.

ואף דקיימ"ל דמי שבא ואמר "ישראל אני" נאמן, וכמו שכתבו התוס' בפסחים (דף ג ע"ב) וביבמות (דף מז ע"א), והדברים מפורשים גם בדברי הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א ביבמות (דף מו ע"ב), דין זה הוא דוקא במי שלא הוחזק כנכרי, אך במוחזק כנכרי אינו נאמן עד שיביא ראיה. וכלשון הרשב"א (שם):

"הסכימו כל המפרשים דוקא במוחזק לן בגוי ובא ואמר נתגיירתי, אבל במי שלא נודע ובא ואמר גוי הייתי ונתגיירתי נאמן, משום מיגו דאילו אמר ישראל אני."

ומבואר מדברים אלו שמי שמוחזק כנכרי אינו נאמן בטענתו "ישראל אני" עד שיביא ראיה לדבריו.

ה. אחרי שביארנו מהם המדרים שעל פי הם קבע ביה"ד קטגורית ש[ט'] לא יהודייה, דבר זה משליך הלכתית גם על מעמדה של האם [נ'], הסבתא [א'] והאח [י'], שהרי מעמדה של [ט'] נקנה מכח הקביעה מהו לאום הסבתא אם האם, וכתוצאה ממנו מעמדה של האם, המשליך על מעמדם של ילדיה.

אך טענתם המרכזית של המערערים היא שבית הדין פעל בחוסר סמכות חוקית, מאחר והמערערים לא היו צד לדין שהתקיים בפני בית הדין, והם לא בקשו מבית הדין לברר את יהדותם.

נושא זה של סמכות בתי הדין ליזום בירור מעמדו של מי שלא ביצע ברור שכזה, עלה זה מכבר (זמן רב לפני שהוגש הערעור), ומשכך – לאחר הידברות בין הנהלת בתי הדין הרבניים ובין משרד המשפטים – נקבעה על ידי הַכָּר דייני בית הדין הרבני הגדול ומועצת הרבנות הראשית לישראל תוספת להנחיות בירור יהדות.

ביום ח' בכסלו התשע"ז (08/12/2016) חתמו הרבנים הראשיים לישראל על הנחיות בירור יהדות (תיקון), התשע"ז–2016, על פי הנחיות אלו התווספה הנחיה 12א להנחיות בירור יהדות התש"ע–2010, וזו לשונה:

"12א. טעוני בירור יהדות

- (א) עלה אגב דיון בבית הדין חשש לעניין יהדות קרוב משפחה של צד לדיון (להלן – צד שלישי) יודיע בית הדין לצד השלישי כי אגב הדיון שהתקיים לפניו עלה צורך אפשרי בבירור יהדותו לעניין נישואין על פי דין תורה, וכי הוא רשאי להצטרף כצד לדיון ולהשמיע את טענותיו או לבקש לברר את העניין בנפרד.
- (ב) הודיע הצד השלישי על הסכמתו לדיון בעניינו, הוא יצורף כבעל דין נוסף ויוזמן לדיון בית הדין; הסכמה של קטין יכול שתינתן באמצעות הוריו.
- (ג) לא הודיע הצד השלישי על הסכמתו לדיון בעניינו, יורה בית הדין על רישומו ברשימת טעוני בירור יהדות.
- (ד) מי שרשום ברשימת טעוני בירור יהדות רשאי בכל עת להגיש לבית הדין בקשה לבירור יהדותו."

נימוקים נרחבים לביסוסה של הנחיה זו מבחינה משפטית, מצויים בנימוקי פסק הדין של בית הדין הגדול בתיק מס' 1066237/1 (פורסם באתרים המשפטיים) הנ"ל, הנימוקים מתייחסים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לערעור זהה לחלוטין. נימוקים אלו, מקובלים על חברי בית הדין החתומים מטה, ואין צורך לכופלם. אין צורך בנסיבות העניין להתייחס לגוף הערעור, האם יש לביה"ד סמכות לברר יהדותו של מי שלא פנה לביה"ד לברר יהדותו.

בהתאם להנחיות אלו, בית הדין רשאי לקבוע שפלוגי, שעניינו עלה בפני בית הדין אגב דיון של קרוב משפחה, הינו טעון בירור יהדות ולרושמו ככזה. וזאת, על אף שפלוגי זה לא ביקש מבית הדין לקבוע את מעמדו באשר ליהדותו, ובכפוף לכך שנתנה לו האפשרות להציג את עמדתו בפני בית הדין, וכפי שאיפשר בית הדין האזורי בתיק שלפנינו.

תקנה קנג לתקנות הדיון קובעת הנהלים של ביה"ד בערעור, וז"ל:

"קנג. בית-הדין רשאי לדחות את הערעור או לקבלו. רשאי הוא לשנות את פסק-הדין, לבטלו, להוציא פסק אחר במקומו, להחזיר את העניין לבית-הדין שדן או לאותו בית-דין בהרכב אחר או לבית-דין אזורי אחר, לשם דיון מחדש או לשם בירור נוסף או לשם קבלת ראיות או להשלמת נימוקי פסק-הדין."

בנסיבות העניין, ולאחר שהותקנו התקנות החדשות, חובה עלינו להוציא פסק דין חדש.

לפיכך קובע בית הדין שהמערערים [נ'] מ.ז. [...] ו[י'] מ.ז. [...] הינם טעוני בירור יהדות.

החלטה זו אינה קובעת סופית וחוקית את מעמדם של המערערים.

ו. והנה סעיף 16 לחוק מרשם האוכלוסין קובע:

"16. נתן בית משפט או בית דין דתי החלטה המצהירה על שינוי בפרטי הרישום של אדם או החלטה שיש בה שינוי כאמור, ימסור בית המשפט או בית הדין העתק מהחלטתו לפקיד הרישום הראשי; וכן ייעשה בהעתק של צו אמוץ, תעודת גירושין והצהרת מוות."

סעיף זה מחייב למסור לפקיד הרישום מידע שיש בו שינוי או תיקון של פרטי המבקשת. על פי מה שהתברר לביה"ד, תעודת הלידה של האם שהוצגה במשרד הפנים בעת עליית המשפחה ארצה, שלפיה נקבעה זכאותם על פי סעיף 4ב לחוק השבות כיהודים, הינה תעודה מזויפת, ומרשם זה הושג במרמה. ואף שגם על פי הנחה זו, אין הדבר פוגע בזכותם של המבקשים לעלות לארץ על פי סעיף 4א(א) לחוק זה כבת זוג וילדו של יהודי (אם יוכח שתעודת הלידה של האב לא מזויפת אף היא), הזכאות לעליה צריכה להיות על פי סעיף זה, ועל הרישום להיות מדויק.

לאור האמור על המזכירות להעביר פסק דין זה ללשכת מרשם האוכלוסין כדי שיוכלו לפעול כנדרש על פי חוק.

לאור האמור ביה"ד קובע:

א. מקבלים את הערעור והחלטת ביה"ד האזורי מיום ד' בתמוז תשע"ו (10.7.16) הנוגעת לעניינם של המערערים בטלה.

ב. בית הדין קובע שהמערערים [נ'] מ.ז. [...] ו[י'] מ.ז. [...] הינם טעוני בירור יהדות.

ג. פסק דין זה יועבר למנהל בתי הדין הרבניים כדי למחוק המבקשים מרשימת מעוכבי נישואין ועל מנת להכניסם לרשימת טעוני בירור יהדות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. על המזכירות להעביר פסק דין זה ללשכת מרשם האוכלוסין על מנת שיפעלו כמוטל עליהם על פי חוק.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום ו' בניסן התשע"ז (02/04/2017).

הרב ציון לוז-אילוז

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא